

De smalle marges van de onderwijsfilosofie

De Maria Montessori's en Kees Boekes van deze tijd zijn schaars, als ze op dit moment al bestaan. Toch heeft menig schoolbestuur de mond vol van een eigen onderwijsfilosofie en ziet deze graag gevisualiseerd in het schoolgebouw.

“De meest opvallend andersoortige schoolgebouwen ooit gebouwd zijn de Openluchtscholen”, stelt Maarten Boelsma vast. “Het licht-, lucht- en ruimte-principe heeft het duidelijkst tot een nieuwe architectuur geleid. Elk ander schoolgebouw, ook het allernieuwste, vormt een variatie op het al 200 jaar geldende uitgangspunt voor een school, waarin ordening en hygiëne leidend zijn.” Boelsma is directeur van BOA, een adviesbureau gespecialiseerd in huisvesting voor onderwijs en welzijn, dat onderwijsinstellingen op het vlak van huisvesting adviseert en desgewenst ook het projectmanagement of het beheer verzorgt. “Stedenbouwkundige randvoorwaarden, multifunctionaliteit, beheersbaarheid, duurzaamheid en - wanneer het om een bestaand gebouw gaat - soms de cultuurhistorische aspecten bepalen met

name de vorm van het schoolgebouw. De aanwezige pedagogisch-didactische visie drukt doorgaans in veel mindere mate een stempel op de gebouwspecificaties.” Eén van de voorbeelden die hij geeft is de SBO-school De Kans in Amsterdam Nieuw West. Een voormalige zogenoemde H-school, waarvan er in de jaren vijftig in de westelijke tuinsteden negen werden gebouwd. De H symboliseert de plattegrond, die uit twee vleugels bestaat, gekoppeld door glazen gangen waartussen de buitenruimten liggen. Elk leslokaal had een eigen toegang tot die buitenruimte. “Deze bijzondere typologie”, licht Boelsma toe, “waarbij binnen- en buitenruimtes als één geheel zijn ontworpen, was voor het stadsdeel Nieuw-West de belangrijkste reden om tot behoud van het gebouw te besluiten. Toch is de onderwijsfilosofie van de huidige school een geheel

andere dan die van vijftig jaar geleden. Nu staan zaken als veiligheid voorop, essentieel voor deze leerlingen, die veel bescherming nodig hebben.”

Uitdagend

Architect Rowin Petersma van Inbo Architecten, verantwoordelijk voor de verbouwing en uitbreiding van De Kans, beaamt dat de cultuurhistorische waarde van het gebouw en de stedenbouwkundige kaders een belangrijk deel van de opgave bepaalden. “Toch speelde de onderwijskundige filosofie in het Programma van Eisen wel degelijk een rol.” En ook hij noemt de behoefte aan bescherming en toezicht. “Een aantal ingrepen was speciaal daarop gericht.” Petersma toont hoe hij binnen de bestaande klassieke structuur van gangen, trappenhuis en klaslokalen toch een

De H vorm werd uitgebreid met (rechts) een nieuwe vleugel.

grote verscheidenheid aan ruimtes kon creëren, die specifieke onderwijsvormen en begeleiding mogelijk maken. “Dankzij de overmaat die in de jaren vijftig nog mogelijk was.” Ingenieur wist hij tal van zogenoemde alternatieve leerruimtes te koppelen aan de groepsruimtes en plaatste hij de toiletruimtes dicht bij de lokalen, “om de leerkrachten daarop meer controle te geven.” De wens om een beschermende sfeer te bieden combineerde hij met de architectonische opgave om in de uitbreiding recht te doen aan de cultuurhistorie. De nieuwbouw volgt de typologie van het oude gebouw, is er los van geplaatst en op eenzelfde wijze met een van veel glas voorziene gang aan gekoppeld. Zo zijn twee nieuwe, ook weer gedeeltelijk omsloten buitenruimtes ontstaan, die het mogelijk maken de verschillende leeftijdsgroepen een eigen speelplek te geven.

Denktank

Minder gehinderd door cultuurhistorische eisen, “maar wel sterk rekening houdend met de historische kazernebebouwing” kon architect Edwin Smolders van architectenbureau De Twee Snoeken aan de slag met de filosofie van Coen Free, voorzitter van het College van Bestuur van het Koning Willem I College in 's-Hertogenbosch. Free wilde binnen het complex een aparte School voor de Toekomst. Een gebouw waarin het “de weg vinden in steeds nieuwe en groter wordende kennisgebieden veel belangrijker is dan zoveel mogelijk feiten in je geheugen op te kunnen slaan”, vat Smolders samen. Zijn opdrachtgever wilde daarvoor een bijzonder gebouw. En dat is het geworden. Het exterieur oogt als een black box, waarvan de bovenste twee lagen lijken te zweven boven een geheel transparante begane grond. Het interieur daarentegen is een rijke schatkamer gevuld met architectonische hoogstandjes, verrassend ingerichte ruimten met kleurrijke meubels en ultramoderne technische hulpmiddelen. Vooral de hal is indrukwekkend. Deze wordt gedomineerd door een reusachtige, afgeplatte cilinder op dunne kolommen;

De 'denktank' domineert de reusachtige hal van de School voor de Toekomst.

‘de denktank’. Rondom de hal geschaard zijn de lesruimten, variërend van de in Zuid-Amerikaanse sfeer ingerichte La Cantina tot de Vlindertuin en het Edward de Bono-plein, vernoemd naar een vooraanstaande autoriteit op het gebied van creatief denken en het aanleren van denktechnieken en een van de belangrijkste inspiratiebronnen voor de school. Smolders benadrukt het proces waarin het project werd gerealiseerd, “en nog voortdurend wordt aangepast, want Free kwam en komt telkens met nieuwe ideeën. Het luisteren daarnaar, maar ook zijn luisterend vermogen zijn essentieel. Een tussenruimte, die geschikt moest worden gemaakt als rokersplek, voorzag ik in eerste instantie om constructietechnische redenen van een schuin aflopende vloer. Met de verklaring dat ‘het roken op een hellend vlak staat’, bracht ik Free van zijn aanvankelijke scepsis af.” Smolders bevestigt wat ook Boelsma en Petersma benadrukken: een onderwijsfilosofie zal en kan op zichzelf niet tot een specifiek vormgegeven schoolgebouw leiden. “Voor een mooi én een goed gebouw is vooral het proces belangrijk, met grote, liefst persoonlijke betrokkenheid van zowel opdrachtgever als architect. Juist dan wordt

het mogelijk dat de pedagogisch-didactische visie van de gebruiker tot zijn recht komt en een herkenbaar stempel drukt op het schoolgebouw.” ◀

BNA Onderzoek

BNA Onderzoek, waarin onder andere is opgegaan de Stichting Architecten Research Onderwijsgebouwen (Staro), bundelt de studie- en onderzoeksactiviteiten van de Bond van Nederlandse Architecten. De kennis en expertise van de BNA-leden betreffende onderwijshuisvesting en de activiteiten rondom dit thema komen hierin terug. BNA Onderzoek is een platform voor verdieping en collegiale kennisuitwisseling van alle BNA-leden, waar verschillende expertises worden samengebracht en kruisbestuiving mogelijk wordt gemaakt. Het programma is zeer divers, zowel thematisch als in vorm. De redactieraad, verantwoordelijk voor de Schooldomeinrubriek Architectuur, wordt gevormd door Kees Willems, Marjolein Bosscher, Michaela Stegerwald, Michiel Snelder, Carla Roos, Theo van Oeffelt en Jutta Hinterleitner. Meer informatie: www.bna-onderzoek.nl.